

УДК 796.853.45(560)

DOI <https://doi.org/10.24195/olympicus/2024-4.7>**Островський Михайло Володимирович**викладач кафедри стрільби та технічних видів спорту
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського

ORCID ID: 0000-0002-0631-0953

Виноградський Богдан Анатолійовичдоктор наук з фізичного виховання та спорту, професор,
завідувач кафедри стрільби та технічних видів спорту
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського

ORCID ID: 0000-0002-4417-2811

ТУРЕЦЬКА ТРАДИЦІЙНА СТРІЛЬБА З ЛУКА: ФОРМИ ТА СПОСОБИ ВИКОРИСТАННЯ

Актуальність роботи полягає у систематизації знань про турецьку традиційну стрільбу з лука як форми рухової активності населення. Проблема ускладнюється практичною відсутністю інформації в українському сегменті наукових джерел.

Мета роботи – встановити особливості формування й розвитку турецької традиційної (національної) стрільби з лука.

Методи: аналіз наукової й методичної літератури, теоретичний аналіз та узагальнення, системний аналіз й елементи історичних методів досліджень, зокрема історико-порівняльного методу. Для огляду і порівняльного аналізу наукових праць використовували літературні бази Scopus, Google Scholar та Web of Science, а також офіційні Веб-сторінки організацій традиційних видів спорту, зокрема й стрільби з лука. Встановлено, що турецьку стрільбу з лука поділяють на верхову та пішу. Пішу стрільбу з лука поділяють на стрільба по мішенням «пута», стрільбу на довгу дистанцію та стрільбу на максимальну дистанцію.

Результати дослідження: встановлено, що традиційну стрільбу з лука широко використовують у різних сферах життя турецького суспільства у формі рухової активності, спорту, релігійних та церемоніальних обрядів, способу розваги тощо. Підкреслено, що використання особливої форми лука та стріл набуло традиційності. Виявлено, що змагальна діяльність у традиційній турецькій стрільбі з лука почала розвиватись ще в епоху Середньовіччя. У статті описано тренувальний підхід у турецькій стрільбі з лука. Виявлено, що турецьку традиційну стрільбу з лука визнано нематеріальною культурною спадщиною турків. Також функціонують різні організації традиційної турецької стрільби з лука. Встановлено, що існує більше 1300 закладів, які практикують традиційну турецьку стрільбу з лука.

Ключові слова: традиційна стрільба з лука, турецька стрільба з лука, змагання у традиційній стрільбі з лука, тренування у стрільбі з лука.

Вступ. Стрільба з лука упродовж всієї своєї історії виконувала безліч різноманітних функцій [2]. Тепер вона, як дисципліна, є невід'ємною частиною програм в олімпійських, неолімпійських, а також у традиційних видах змагань.

Традиційні види стрільби з лука мають свої унікальні ознаки, серед яких: використання традиційного одягу, наявність церемоніальної обрядовості, відповідне емоційне забарвлення тощо [6]. На відмінну від олімпійської та неолімпійської стрільби, де постріл виконується у статичному положенні, для деяких видів традиційної стрільби з лука характерним є використання лука та стріл верхи з коня (ябусаме, касегаке, монгольська стрільба з лука, угорська стрільба з лука, турецька стрільба з лука), а також з верблюда (арабська стрільба з лука) та з інших тварин. Тобто традиційна стрільба з лука може набувати форми як статичної, так і рухової стрільби [1].

Сьогодні у світі створено організації традиційних видів спорту, зокрема й федерації традиційної стрільби з лука (Турецька асоціація стрільби з лука, Всеяпонська федерація кюдо, Організація китайської традиційної стрільби з лука, Корейська федерація традиційної стрільби, Японська федерація ябусаме тощо) [1; 10]. Їхньою основною метою є залучення людей до рухової активності. Так щорічно проводяться міжнародні фестивалі традиційної стрільби з лука, на яких учасники з багатьох країн демонструють її різні форми та види.

Також серед напрямів діяльності національних федерацій традиційної стрільби з лука є: збереження національних та традиційних надбань етносу, проведення відповідних змагань різного рівня, показових виступів з метою їх поширення тощо [1; 10].

Тепер традиційна стрільба з лука є окремою дисципліною для якої характерними особливостями є варіативність техніки виконання пострілу, обладнання, види змагань та методи тренувань [3; 4; 5; 10; 14].

Організаційно-структуровий рух етнічних видів спорту, зокрема традиційних видів стрільби з лука, почав функціонувати на початку минулого сторіччя (на прикладі Японії), а на початку ХХІ ст. також поширився і в інших країнах [1]. Так у 2018 році створено Турецьку асоціацію традиційних видів [10], Китайська федерація традиційної стрільби з лука та Корейська асоціація традиційної стрільби з лука.

Мета роботи – встановити особливості формування й розвитку турецької традиційної (національної) стрільби з лука.

Завдання дослідження:

- 1) охарактеризувати історичні аспекти виникнення й розвитку турецької традиційної стрільби з лука як виду спорту та рухової активності;
- 2) визначити різновиди та форми турецької традиційної стрільби з лука;
- 3) описати систему підготовки лучників у турецькій традиційній стрільбі з лука;
- 4) встановити перспективи використання та розвитку сучасної традиційної стрільби з лука як засобу рухової активності на прикладі турецької стрільби з лука.

Методи дослідження: аналіз наукової й методичної літератури, теоретичний аналіз та узагальнення, системний аналіз й елементи історичних методів досліджень, зокрема історико-порівняльного методу. Під час аналізу наукової й методичної літератури проаналізовано низку літературних джерел англійською мовою. За тематикою література охоплювала становлення та розвиток етнічних видів спорту та рухової активності, роль традиційних видів стрільби з лука в освітньому полі у світі, спортивно-оздоровчі процеси в турецькому суспільстві, а також його культуру й традиції, пов'язані з традиційними бойовими мистецтвами народу. Для огляду і порівняльного аналізу наукових праць використовували літературні бази Scopus, Google Scholar та Web of Science, а також офіційні вебсторінки організацій традиційних видів спорту, зокрема й стрільби з лука.

Результати дослідження. Історія лука та стріл сягає стародавніх часів [1]. Хоча стрільба з лука й була створена як вид бойового мистецтва, вона, з часом, набула ознак спорту [1; 8; 15; 16]. В Туреччині стрільбу з лука практикували люди з усіх верств суспільства, незалежно від статі, соціального, культурного, економічного, етнічного чи релігійного походження [5; 7; 14; 16]. Важливо, що й сьогодні цей аспект є характерним для цього виду стрільби [15].

У Середній Азії лук та стріли були найважливішою мисливською та бойовою зброєю [12; 13]. Також, коли турецький народ прийняли іслам, особливо на ранньому етапі його розвитку, ця зброя набула великого символічного значення й впливу в їхньому релігійному житті [3; 7; 9; 11; 12]. Доказом цього є турецький вислів: «навчіть своїх дітей читати Коран, стріляти із лука та плавати».

Велике значення в стародавньому житті турків відігравали змагання [6; 8; 9]. Велику народну увагу привертало змагання з боротьби, перегони на човнах, кінні перегони тощо. Проте, як зазначають фахівці, найбільш популярними в суспільстві були дійства, обряди та змагання, які пов'язані зі стрільбою з лука [12; 13; 14; 15]. Їх проводили в Османській імперії ще з другої половини XV ст. Окрім того, деякі з цих подій набули традиційності, завдяки чому їх проводили

щорічно. Таким чином, регулярна змагальна діяльність у турецькій традиційній стрільбі з лука була започаткована у середні віки. В Османській імперії існували деякі види змагань зі стрільби з лука. Найбільш поширеними в ті часи були: стрільба на максимальну дальність випущеної стріли та стрільба по мішенях (на точність) [12; 13; 15].

Сьогодні у турецькій традиційній стрільбі з лука є різні змагальні дисципліни які можна поділити на два блоки: перший – використання лука у пішому (статичному) положенні, та другий (котрий характерний для всіх Азійських видів стрільби з лука) – верхи на коні. Стрільба з лука в пішому стилі охоплює стрільбу на максимальну дистанцію, стрільбу на дальню дистанцію, стрільбу на пробиття (стрільба по «дзеркальним мішеням»), стрільбу по мішеням «пута» та показову стрільбу. Найвідомішою верховою стрільбою з лука є стрільба по гарбузах. Зазначаємо, що у верховій турецькій стрільбі з лука також проводяться показові стрільби [3; 11; 12; 14].

Стрільба на максимальну дальність має свою унікальність в змагальному процесі та традиціях її проведення [11; 12]. Цей захід відбувався у задалегіть визначеному спеціалізованому лучному майданчику *Okmeydanı* (анг. *okmeidan*), що дослівно перекладається «поле стріл». На цих майданчиках встановленні специфічні обеліски, які використовували як точку прицілювання. Англійською їх назва *target stone*, а турецькою *nişantaşı*, тож українською можемо їх назвати «обеліски для прицілювання». На стрілецькому полі було розміщено декілька штук, які були розташовані в різних напрямках. Виконувався лише один постріл. В події приймав лише один лучник, який мав отримати дозвіл на цю спробу. Напрямок стрільби, як правило, вибирався з урахуванням вітру. У цій події був лише рекорд, який визначався за найдальшою відстанню яку пролетіла стріла за умови, що постріл був виконаний за правилами [3; 12; 13]. Цікавий факт, що якщо лучник встановив новий рекорд, на місці влучання стріли встановлювали мармурову колону (стелу), на якій вказувалося ім'я лучника, дата та відстань пострілу. Сьогодні багато цих стел (обелісків) збереглися в Стамбулі [3; 4; 5].

Наступний вид змагань називається стрільба на далеку дистанцію [12]. Цей вид часто плутають із стрільбою на максимальну дальність, однак в цій вправі учасники стріляли з фіксованого місця у будь-який напрямок (проте всі стріляли в одному напрямку) та намагалися перевершити один одного, на відмінну від попереднього виду змагань, де був лише один учасник, у якого була мета побити рекорд. Ключовою відмінністю було те, що відстань не вимірювалася. Перемагав учасник, у якого стріла по факту пододала більшу дистанцію. Стрільці змагалися в чотирьох різних категоріях залежно від відстані, на яку вони могли стріляти [11; 12; 13].

Наступний вид змагання зі стрільби з турецького традиційного лука по мішеням пута (*puta shooting*) проводяться як в командному, так і в індивідуальному заліку [11; 13; 16]. Цікавий факт, що команду або учасника, який мав виконувати перший постріл обирали шляхом жеребкування.

У командних змаганнях, команда, яка стріляла першою, виходила на рубіж та ставала перед мішеню. Всі учасники команди виконували постріл по черзі. У цей час команди суперників ставали в ряд, з перекинутими через праве плече луками та чекали свою чергу. Як правило, кількість пострілів була задалегіть визначена, як правило становили не парну кількість стріл (7, 9 або 11). Після закінчення стрільби, команда підходить до мішені наспіваючи пісні. Стріли, які влучили в мішень, витягували та несли їх до шейха (головного судді). Потім таку ж церемонію виконувала і друга команда. Перемагала команда (або учасник), яка влучила більшу кількість стріл в мішень. В разі однакової кількості влучань оголошували нічию. Підрахунок очок введеться за формулою 1 стріла в мішені = 1 бал [11; 15; 16].

Крім того, варто відзначити присутність показово-розважальних видів турецької стрільби з лука. Їх, як правило, проводили для демонстраційних та ігрових цілей, мета яких була (і є) розважання людей, популяризація види спорту та залучення населення до занять рухової активності, святкування, проведення релігійних обрядів тощо. Ці дійства проводяться (і проводилися) окремо від офіційних змагань таких як стрільба по мішенях або на дистанцію [4; 15; 16].

Виявлено, що показова турецька стрільба з лука могла виконуватись як в статичному (пішому) положенні, так і верхи [5; 16]. Крім цього, змагання і види мішеней у цих двох видах стрільби відрізняються [4; 12; 13; 15].

Наприклад, у пішій показовій стрільбі мішенями могли бути:

- глиняні блоки, розм'якшені водою;
- дзеркала;
- дерево, скло, металеві пластини (обладунки) та інші тверді предмети.

Натомість кінні лучники у турецькій стрільбі під час показових виступів використовують такі мішені:

- гарбузи (та інші овочі) або миски, які встановлені на жердинах;
- манекени (або ляльки) в людський зріст;
- земляні вали.

Цікавим видовищем були змагання на найбільшу пробивну здатність лука [12; 13]. Учасники стріляли в імпровізовані мішені з різних матеріалів: товстих колод або твердих металевих листів загартованої сталі тощо. Зазначається, що стрільці з тугими луками та високим рівнем техніки стрільби без проблем могли стрілою пробити декілька шарів металевих листів. Зазначаємо, що деякі предмети, які слугували мішенями на таких дійствах зберігають сьогодні у різних музеях Туреччини. З деяких стирчать зламани стріли або застрягли наконечники [12]. Відомо, що ці мішені також називалися «дзеркальними», оскільки відполіровані металеві пластини могли відбивати зображення подібно до дзеркала.

Наступний вид стрільби називається «стрільба по гарбузах» [9; 12; 13]. Це різновид верхової стрільби з лука. Названий вид в честь мішені, яку використовували під чай дійства, тобто – гарбуз. Його прикріплювали на кінці довгої жердини, а місце змагань – звичайне поле (як правило гарбузове). Це було пов'язано з тим, що коням не всюди дозволяли перебувати, особливо у містах, а до стрілецького поля (не спеціалізованого під верхову стрільбу) вхід був взагалі заборонений. Окрім гарбузів в якості мішені використовували також інші овочі, до прикладу кабачок. Суть дійства полягає у тому, що лучник-вершник, який скаче галопом, мав влучити в мішень в той момент, як він до неї наближався [15].

Для турецької традиційної стрільби з лука також є характерним наявність спеціальної методики тренувань, правил поведінки, етикету та ієрархічної вертикалі (особливості у спілкуванні тренер – учень, старший учень – новачок), плану занять тощо [3; 4; 5].

Традиційні турецькі лучники відомі як «Окци» (лучники). Тих, хто навчає стрільбі з лука, називають «майстрами», а студентів – «таліп» або «кепазакеш». Майстри, які виготовляють турецькі композитні луки, називаються «Kemanger», а ті, хто виготовляє стріли – «Tirger» [3; 11; 12; 13].

Місце, де практикують традиційну турецьку стрільбу з лука, називають окмейдан. Заняття в окмейдані залежать від офіційних дозволів. Для того, щоб можна було стріляти самостійно необхідно мати спеціальну, так звану, ліцензію лучника, в іншому випадку заняття проводяться лише з присутності майстра (тренера). Новий учень мав право навчатися в окмейдані лише за наявності письмового дозволу, а також не мав права брати участі в жодних змаганнях. До тренувань також не допускають людей з психічними вадами, неурівноважені та нахабні люди, люди з кримінальним або сумнівним минулим тощо [11].

Для отримання ліцензії лучник мав виконати постріл так, щоб стріла змогла пролетіти 594 м. Для досягнення такого результату треба пройти довготривалий процес тренувань. Ліцензійних майстрів-стрільців називають «каменкес» (kemankeş) [4; 11; 12; 13]. Вони можуть проводити між собою змагання зі стрільби на далеку дистанцію або по мішенях. Крім того, з дозволу президента асоціації стрільців, вони мають право відкрити нове стрільбище (лучне поле) або побити рекорд одного з існуючих.

Процес тренування зазвичай називають «меск» (meşk). Основна мета полягає у розвитку власного тіла та можливостей для досягнення максимальних результатів. До прикладу можна навести прагнення до побиття рекордів. План тренувань може сягати від одного до трьох років [16].

Лучники початківці починають тренування з м'яким, легким луком. Мета цих занять полягає у зміцнюванні м'язів та набуття навичок тягового руху, який є основою у техніці виконання пострілу. Новачки починають з 50 розтягувань лука на день, а кінцева мета етапу – 500 розтягів за день. Після цього переходять до наступного етапу [12; 13].

Наступний етап полягає у виконанні пострілів з близької дистанції по мішках з тирсою у приміщенні, які розташовані під кутом 45 градусів. Мета – навчання прийомам та навичкам пострілу від натягування лука до випуску стріли [12; 13; 16]. Після достатнього часу тренувань, кандидати на кеманкеш повинні почати поступово збільшувати силу своїх луків до моменту, коли їх зброя змогла б запустити стрілу на відстань 594 м.

Лучники тренуються як індивідуально, так і групами. Метою тренувань є вдосконалення навичок стрільби з лука, досягнення високого спортивного результату у змаганнях, хоча це не є обов'язковою умовою. У всіх змаганнях та заходах учасники діють строго відповідно до принципів, правил і ритуалів, які їм характерні.

Зазначимо, що турецька стрільба з лука найбільшого розквіту та значення в житті турків набула від початку Середньовіччя та тривала приблизно до XIX ст. За цей час турецький традиційний лук та стріли зазнали найбільших технічних змін, а сам процес стрільби (тобто техніка стрільби) досягла високого рівня. Найбільшої популярності стрільба з лука набула у період панування Османської імперії [4; 5; 12].

Завдяки політиці Турецького уряду, яка полягає у популяризації традиційних турецьких видах спорту, зокрема стрільби з лука, та популяризації спорту та рухової активності серед населення, традиційна турецька стрільба з лука активно популяризується та розвивається на території країни [17]. Зараз відомо про функціонування більше 1300 закладів, де проходять заняття традиційної стрільби з лука [10]. Також її практикують в деяких загальноосвітніх закладах.

Обладнання, яке використовується в традиційній стрільбі з лука, виготовляється в ручну майстрами, які передають свої знання та навички з покоління в покоління. Також, всі елементи, які застосовуються під час стрільби, прикрашають традиційним турецьким декором, який може містити елементи каліграфії та орнаменту. Для виготовлення луків, стріл та інших аксесуарів (сагайдаки тощо) використовують сировину, яка характерна для турецького регіону. Не використовуються синтетичні матеріали, а лише органічні речовини, такі як дерево, клеї, роги, кістки та сухожилля тварин, шовк, шкіра, та пір'я [3; 12; 13].

Традиційна турецька стрільба була визнана на державному рівні культурним нематеріальним надбанням та зареєстрована в Національному переліку традиційних видів спорту Туреччини у 2014 році [17].

«Традиційна турецька стрільба з лука» була внесена до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО від імені Туреччини у 2019 році». ЮНЕСКО визнало її «елементом нематеріальної культурної спадщини, яка була сформована як спортивна діяльність на основі принципів, особливих правил, ритуалами та соціальних практик, використання спорядження, виготовленого традиційним способом, а також техніки стрільби, яка розвивалися протягом століть» (ЮНЕСКО) [17].

Висновки

1. Аналіз джерел дає підстави стверджувати, що стрільба з лука посідала визначне місце в житті турецького народу на всіх історичних етапах розвитку. Також встановлено, що традиційну стрільбу з лука широко використовують багатьох сферах життєдіяльності турків: як рухову активність, спорт, релігійні та церемоніальні обряди, спосіб розваги тощо. Підкреслено, що використання лука та стріл набуло традиційності. Виявлено, що змагальна діяльність у традиційній турецькій стрільбі з лука почала розвиватись ще в епоху Середньовіччя. Окрім змагальної діяльності її використовували також для показових виступів, розваг та тренувань населення.

2. Виявлено, що турецьку стрільбу з лука поділяють на верхову та пішу. Своєю чергою, піша стрільба з лука поділяється на стрільбу по мішені «пута», стрільбу на довгу дистанцію та стрільбу на максимальну дистанцію. Також проводили змагання з виявленням пробивної

здатності лука. Крім того, часто проводили показові виступи з метою зацікавлення та залучення населення до занять зі стрільби з лука. З верхової стрільби проводять змагання стрільби по гарбузах. Установлено, що у турецькій традиційній стрільбі з лука є велика різноманітність мішеней. Проте у найпопулярніших змаганнях їх не використовували, але учасники дійства все одно мають точку прицілювання.

3. Встановлено, що до тренувань не допускають людей з психічними вадами, неурівноважені та нахабні люди, люди з кримінальним або сумнівним минулим тощо. Тренування називають «меск». Мета полягає у розвитку власного тіла та можливостей для досягнення максимальних результатів. Підготовка тривала від одного до трьох років.

4. З'ясовано, що тепер традиційну турецьку стрільбу з лука широко використовують як засіб рухової активності та спорту для фізичного розвитку населення й збереження культурної спадщини народу. Установлено, що заняття проводять у закладах загальної і позашкільної освіти, традиційних залах тощо. Виявлено, що турецьку традиційну стрільбу з лука визнано нематеріальною культурною спадщиною турків. Також функціонують різні організації традиційної турецької стрільби з лука. З'ясовано, що існує більше 1300 закладів, які практикують традиційну турецьку стрільбу з лука.

Література:

1. Виноградський Б., Островський М. Традиційна стрільба з лука як специфічна форма рухової активності японців. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*, 2022. 4(60), 3–10. <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2022-04-03-10>

2. Островський М. Символьне використання лука та стріл у геральдичних знаках як засіб популяризації спортивної стрільби з лука. *Молода спортивна наука України* : зб. тез доп. Львів, 2020. Вип. 27, С. 20–21.

3. A traditional turkish sport “archery”. *Luxury Travel Turkey | Greece Vacations | Best Travel Agents*. URL: <https://travelatelier.com/blog/traditional-turkish-sport-archery/> (date of access: 21.06.2024).

4. Daily Sabah with AA. Turkish archery gains international spotlight at World Nomad Games. *Daily Sabah*. URL: <https://www.dailysabah.com/sports/turkish-archery-gains-international-spotlight-at-world-nomad-games/news> (date of access: 11.08.2024).

5. General.defaultSignature. Traditional Turkish archery garners significant attention at current World Nomad Games | News. *Yeni Şafak*. URL: <https://www.yenisafak.com/en/news/traditional-turkish-archery-garners-significant-attention-at-current-world-nomad-games-3690828> (date of access: 14.09.2024).

6. Groll M., Bronikowska M., Savola J. Cultural aspects of traditional sports and games. *International Journal of Physical Education*. 2015. Vol. 52, No. 3. P. 25–36. <https://doi.org/10.5771/2747-6073-2015-3-25>

7. Klopsteg P. E. Turkish Archery and the Composite Bow. 4th ed. Derrydale Pr, 1993. 104 p.

8. Krawietz B. Sport and Nationalism in the Republic of Turkey. *The International Journal of the History of Sport*. 2014. Vol. 31, no. 3. P. 336–346. <https://doi.org/10.1080/09523367.2013.865602>

9. Krawietz B. The Sportification and Heritagisation of Traditional Turkish Oil Wrestling. *Sport in the Middle East*. 2017. P. 47–63. <https://doi.org/10.4324/9781315087726-4>

10. Registered Clubs. *Turkish Traditional Archery Federation*. URL: <https://tgtof.org/clubs/> (date of access: 18.05.2024).

11. Tirendaz – Turkish Archery. *tirendaz*. URL: <https://www.tirendaz.com/en/> (date of access: 29.05.2024).

12. Tirendaz – Turkish Traditional Archery – Part 1. *tirendaz*. URL: https://www.tirendaz.com/en/?page_id=3 (date of access: 27.03.2024).

13. Tirendaz – Turkish Traditional Archery – Part 2. *tirendaz*. URL: https://www.tirendaz.com/en/?page_id=72 (date of access: 25.03.2024).

14. Traditional Turkish Archery Enters Cultural Heritage List of UNESCO. *Dünya Etnospor Konfederasyonu*. URL: <https://worldethnosport.org/news/traditional-turkish-archery-enters-unesco-list> (date of access: 11.07.2024).

15. Traditional Turkish Archery. *Yaşayan Miras ve Kültürel Etkinlikler Genel Müdürlüğü – T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı*. URL: <https://yakegm.ktb.gov.tr/TR-345146/traditional-turkish-archery.html> (date of access: 01.06.2024).
16. Traditional Turkish Archery: Exploration of History & Culture. *Asiatic Bows Australia*. URL: https://asiaticbows.com.au/traditional-turkish-archery-exploration-of-history-culture/?srsltid=AfmBOorHfHEso8-c5Eyv9SDL41Xa1cKTaprAXn9Ilt2altLlzQ_vzaR3 (date of access: 11.05.2024).
17. Traditional Turkish Archery. UNESCO. Intangible Cultural Heritage URL: <https://ich.unesco.org/en/RL/traditional-turkish-archery-01367> (дата звернення: 23.08.2024).

References:

- Vynogradsky, B., & Ostrovsky, M. (2022). Tradytiina strilba z luka yak spetsyfichna forma rukhovoï aktyvnosti yapontsiv [Traditional Archery as a Specific Motor Activity Type of the Japanese]. *Fizychnye vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi*, 4(60), 3–10 [in Ukrainian].
- Ostrovskiy, M. (2020). Symvolne vykorystannia luka ta stril u heraldychnykh znakakh yak zasib populiaryzatsii sportyvnoi strilby z luka. [Symbolic use of bow and arrows in heraldic signs as a means of popularizing sport archery]. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy: zb. tez dop.* Lviv. No. 27, P. 20–21. [in Ukrainian].
- A traditional turkish sport “archery”*. Luxury Travel Turkey | Greece Vacations | Best Travel Agents. <https://travelatelier.com/blog/traditional-turkish-sport-archery/> (date of access: 21.06.2024) [in English].
- Daily Sabah with AA. (2024, 11.09). *Turkish archery gains international spotlight at World Nomad Games*. Daily Sabah. <https://www.dailysabah.com/sports/turkish-archery-gains-international-spotlight-at-world-nomad-games/news> (date of access: 11.08.2024) [in English].
- general.defaultSignature. (2024, 11 вересня). *Traditional Turkish archery garners significant attention at current World Nomad Games | News*. Yeni Şafak. <https://www.yenisafak.com/en/news/traditional-turkish-archery-garners-significant-attention-at-current-world-nomad-games-3690828> (date of access: 14.09.2024) [in English].
- Groll, M., Bronikowska, M., & Savola, J. (2015). Cultural aspects of traditional sports and games. *International Journal of Physical Education*, 52(3), 25–36 [in English].
- Klopsteg, P. E. (1993). *Turkish Archery and the Composite Bow* (4-те вид.). Derrydale Pr. [in English].
- Krawietz, B. (2014). Sport and Nationalism in the Republic of Turkey. *The International Journal of the History of Sport*, 31(3), 336–346. <https://doi.org/10.1080/09523367.2013.865602> [in English].
- Krawietz, B. (2017). The Sportification and Heritagisation of Traditional Turkish Oil Wrestling. *Y Sport in the Middle East* (с. 47–63). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315087726-4> [in English].
- Registered Clubs. Turkish Traditional Archery Federation. <https://tgtof.org/clubs/> (date of access: 18.05.2024) [in English].
- Tirendaz – Turkish Archery. tirendaz. <https://www.tirendaz.com/en/> (date of access: 29.05.2024) [in English].
- Tirendaz – Turkish Traditional Archery – Part 1. tirendaz. https://www.tirendaz.com/en/?page_id=3 (date of access: 27.03.2024) [in English].
- Tirendaz – Turkish Traditional Archery – Part 2. (tirendaz. https://www.tirendaz.com/en/?page_id=72 (date of access: 25.03.2024) [in English].
- Traditional Turkish Archery Enters Cultural Heritage List of UNESCO. (Dünya Etnospor Konfederasyonu. <https://worldethnosport.org/news/traditional-turkish-archery-enters-unesco-list> (date of access: 11.07.2024) [in English].
- Traditional Turkish Archery. Yaşayan Miras ve Kültürel Etkinlikler Genel Müdürlüğü – T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://yakegm.ktb.gov.tr/TR-345146/traditional-turkish-archery.html> (date of access: 01.06.2024) [in English].
- Traditional Turkish Archery: Exploration of History & Culture. Asiatic Bows Australia. <https://asiaticbows.com.au/traditional-turkish-archery-exploration-of-history->

culture/?srsltid=AfmBOorHfHEso8-c5Eyv9SDL41Xa1cKTaprAXn9Ilt2altLlzQ_vzaR3 (date of access: 11.05.2024) [in English].

17. Traditional Turkish Archery. UNESCO. Intangible Cultural Heritage <https://ich.unesco.org/en/RL/traditional-turkish-archery-01367> (дата звернення: 23.08.2024) [in English].

Ostrovskiy Mykhailo, Vynogradskiy Bogdan

TURKISH TRADITIONAL ARCHERY: FORMS AND WAYS OF USE

The relevance lies in the systematization of knowledge about Turkish traditional archery as a form of motor activity, since there is little information in the Ukrainian segment of the Internet in this direction.

The purpose of the work is to present a holistic analysis of the peculiarities of the formation and development of Turkish traditional (national) archery.

Methods: analysis of scientific and methodical literature, theoretical analysis and generalization, systematic analysis and elements of historical research methods, in particular the historical-comparative method. For the review and comparative analysis of scientific works, the literature databases Scopus, Google Scholar, and Web of Science from the above-mentioned direction were used, as well as the official Web pages of organizations of traditional sports, including archery. It is revealed that Turkish archery is divided into horse and foot. Yes, archery on foot is: shooting at puta targets, shooting at a long distance and shooting at the maximum distance.

Research results: it was established that traditional archery is widely used in many spheres of Turkish life: as a motor activity, sports, religious and ceremonial rites, a way of entertainment, etc. It is emphasized that the use of bow and arrows has become traditional. It was revealed that competitive activity in traditional Turkish archery began to develop in the Middle Ages. The article describes the training approach in Turkish archery. It was revealed that Turkish traditional archery is recognized as an intangible cultural heritage of Turks. Various organizations of traditional Turkish archery also function. It has been established that there are more than 1,300 establishments that practice traditional Turkish archery.

Key words: *traditional archery, Turkish archery, traditional archery competition, archery training.*